

ANNA TUNIA*

STOSOWANIE ŚRODKÓW NIEPENALNYCH JAKO SPOSÓB REAGOWANIA NA WYKROCZENIA

Wstęp

Konieczność zapewnienia ochrony przed naruszeniami godzącymi w podstawowe dobra jak: życie, zdrowie, mienie lub bezpieczeństwo i porządek publiczny stawia przed demokratycznym państwem prawnym zadanie w zakresie zorganizowania odpowiednich instrumentów jej ochrony, a więc nie tylko stworzenie właściwych struktur administracyjnych wyposażonych w stosowne kompetencje, dzięki którym będzie można te dobra chronić, ale także przyjęcie sprawnego systemu prawnego, którego normy będą sankcjonowały naruszenia tych wartości, w adekwatny do ich rodzaju i wagi sposób.

Prawo polskie gwarantuje ochronę wymienionych dóbr na płaszczyźnie przepisów konstytucyjnych¹ i ustawowych², a zadanie w zakresie tej ochrony powierza przede wszystkim organom administracji publicznej (bezpieczeństwa i porządku publicznego), jak też organom sądowym egzekwującym w trybie procesowym poszanowanie tych wartości.

Naruszenia wymienionych dóbr mogą mieć postać przestępstw lub wykroczeń. W przypadku czynów mających postać przestępstw ich

* Dr hab., prof. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; e-mail: anna.tunia@kul.pl, <https://orcid.org/0000-0002-7703-0828>.

¹ Art. 5, art. 31 ust 3 i art. 38 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. Por. wyrok WSA w Olsztynie z dnia 22 grudnia 2016 r., II SA/OI 1276/16, LEX nr 2189505.

² Ustawa z 20 maja 1974 r. – Kodeks wykroczeń, tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 821 z późn. zm. (dalej: K.w.); ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 1600 z późn. zm..

ładunek ujemny jest o wiele wyższy niż wykroczeń, stąd prawo nie przewiduje możliwości niepenalnego reagowania na nie, dlatego w artykule tym poddany zostanie analizie problem dotyczący stosowania środków oddziaływania niepenalnego jako sposobu reagowania na wykroczenia.

W pierwszej kolejności zwrócona zostanie uwaga na istniejącą na gruncie prawa wykroczeń zasadę preferencji stosowania środków oddziaływania pozakarnego, na ich kategorie oraz organy, które mogą je stosować. Następnie zaś poczynione zostaną odniesienia do problemu dotyczącego tego, czy zastosowanie określonego środka niepenalnego wobec sprawcy wykroczenia kończy kwestię jego odpowiedzialności za dany czyn, czy też możliwe jest wszczęcie przeciw niemu postępowania (sądowego lub mandatowego) i wymierzenie mu (nałożenie) określonej kary lub (i) środka karnego.

1. Zasada preferencji środków niepenalnych w prawie wykroczeń

Popelnienie wykroczenia pociąga za sobą ujemną reakcję społeczną za czyn będący naruszeniem ustalonego porządku prawnego. W takim wypadku podejmowane jest postępowanie, najpierw wyjaśniające w trybie art. 54 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (dalej: K.p.w.)³, a następnie sądowe – z reguły w trybie nakazowym (art. 2 § 1a K.p.w.)⁴ albo – w wypadkach wskazanych w ustawie – mandatowe

³ W doktrynie ten etap postępowania w sprawach o wykroczenia jest różnie określany, m.in. jako „stadium przed wszczęciem postępowania” (T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, LEX nr 132112), jako „swoiste stadium przygotowawcze procesu” (A. Mezglewski, *Prawa i obowiązki osoby podejrzewanej o popelnienie wykroczenia*, Przegląd Policjny 2007, nr 1, s. 20); jako „czynności przedprocesowe niestanowiące stadium postępowania” (H. Skwarczyński, *Nowelizacja Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, Monitor Prawniczy 2003, nr 20, s. 924), jako „surogat dochodzenia” (R. Stefański, *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia*, Prokuratura i Prawo 2001, nr 12, s. 96) lub jako „nieformalny etap dochodzenia” (A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Gdańsk 2005, s. 235).

⁴ S. Kowalski, *Utrwalanie czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia drogowe*, w: *Prawo dowodowe w postępowaniach administracyjnych i wykroczeniowych z zakresu ruchu drogowego*, red. A. Mezglewski, M. Skwarczyński, Lublin 2018, s. 50.

(art. 2 § 2 K.p.w.)⁵, które ma doprowadzić do ustalenia winy sprawcy czynu oraz – w przypadku uznania winy – do zastosowania określonej sankcji karnej przewidzianej przez prawo. Odpowiedzialność za wykroczenia oparta jest bowiem na zasadzie winy, zgodnie z którą środek reakcji na dany czyn zabroniony powinien być odpowiedni do stopnia winy oraz stopnia społecznej szkodliwości czynu⁶.

Wśród środków reakcji stosowanych wobec sprawców wykroczeń K.w. wymienia: 1) kary i środki karne, a więc środki reakcji, które wyposażone są w sankcję przymusu państwowego, oraz 2) środki oddziaływania pozakarnego (niepenalne), do których zalicza: a) środki oddziaływania społecznego oraz b) środki oddziaływania wychowawczego.

W praktyce podstawowym instrumentem reagowania na wykroczenia jest kara będąca ujemną reakcją społeczną na czyn społecznie szkodliwy, bezprawny i zawiniony, zawierająca w sobie określoną dolegliwość dla karanego, egzekwowana przy zastosowaniu przymusu państwowego⁷. Dolegliwość ta ma charakter osobisty i powinna stanowić odpłatę za dokonane naruszenie, zaspokajając społeczne poczucie sprawiedliwości, ale także winna być sprawiedliwa dla karanego⁸. Wśród kar stosowanych wobec sprawców wykroczeń ustawodawca wymienia: areszt, ograniczenie wolności, grzywnę i naganą (art. 18)⁹, które wymierzone są przez sąd. W przypadku zaś reakcji podejmowanych w trybie mandatowym jest to grzywna, która nakładana jest przez organ mandatowy w formie mandatu karnego.

⁵ Zob. art. 97 K.p.w. Szerzej K. Dąbkiewicz, *Postępowanie mandatowe. Komentarz do rozdziału 17 KPW*, w: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2017; P. Gensikowski, *Rozdział 17. Postępowanie mandatowe*, w: *Postępowanie w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2016.

⁶ T. Bojarski, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa, s. 60 i 82; M. Rychel, *Praktyczne aspekty stosowania środków oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń*, *Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny Szkoły Policji w Pile* 2011, nr 3–4, s. 18.

⁷ A. Marek, A. Marek-Ossowska, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2019, s. 79–80.

⁸ Por. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2000, s. 150; A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 276; T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2003, s. 207; J. Makarewicz, *Powrotna fala*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny* 1930, z. 10.

⁹ Ich katalog jest zamknięty. Do środków tych Kodeks wykroczeń zalicza: zakaz prowadzenia pojazdów, nawiązkę, przepadek przedmiotów, naprawienie szkody i podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości (art. 28 K.w.).

Kara jest jednak w prawie wykroczeń ostatecznością. To znaczy powinna być ona wymierzana tylko w sytuacji, gdy zastosowanie innej dolegliwości (tj. środka karnego lub pozakarnego) byłoby niecelowe lub niewystarczające do wdrożenia sprawy do poszanowania ustalonego porządku prawnego oraz istniejących zasad współżycia społecznego. Prawo wykroczeń statuuje bowiem zasadę preferencji środków oddziaływania pozakarnego. Jej istota polega na tym, że w określonych sytuacjach sprawcy wykroczenia nie wymierza się kary, lecz stosuje mniej dolegliwy środek reakcji – adekwatny jednak do rangi naruszenia, a jednocześnie zapewniający osiągnięcie celów w zakresie prewencji ogólnej i indywidualnej w stosunku do sprawcy czynu.

Z zasadą preferencji środków pozakarnych pozostaje też ściśle powiązana – charakterystyczna dla postępowania w sprawach o wykroczenia – zasada celowości karania, w myśl której organy zobowiązane do czuwania nad bezpieczeństwem i porządkiem publicznym w sytuacji zaobserwowania naruszenia tego porządku lub bezpieczeństwa powinny zareagować w określony sposób, jednakże reakcja ta nie musi polegać na stosowaniu kar lub kierowaniu do sądu wniosku o ukaranie. W przeciwieństwie do obowiązującej w postępowaniu karnym zasady legalizmu, oznaczającej obowiązek ścigania sprawców przestępstw, w procesowym prawie wykroczeń nie ma wykroczeń ściganych z urzędu w formie obowiązkowej. Nie oznacza to jednak, że stosowana jest tu zasada odmienna, tj. zasada oportunistyczna, choć niektórzy przedstawiciele doktryny tak właśnie uważają¹⁰.

Zasada celowości karania oznacza, że organy ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego uprawnione są do ścigania sprawców wykroczeń i ich karania, lecz nie mają bezwzględnego obowiązku tego czynienia. Muszą jednak rozważyć, czy zasadne jest w danej sytuacji karanie sprawcy wykroczenia (grzywną w drodze mandatu karnego) bądź (w razie braku przesłanek do jej nałożenia w trybie mandatowym) kierowanie sprawy do postępowania sądowego, czy też możliwe jest zareagowanie na dane zachowanie w inny (adekwatny do przewinienia) sposób. Organ musi bowiem podjąć jakieś działanie, jednak reakcja ta nie musi mieć postaci kary

¹⁰ Np. Z. Kozicki, *Kilka uwag na temat stosowania przez Policję środków oddziaływania wychowawczego po zakończeniu czynności wyjaśniających*, <https://docplayer.pl/210248-Kilka-uwag-na-temat-stosowania-przez-policje-srodkow-oddziaływania-wychowawczego-po-zakonczeniu-czynnosci-wyjasniajacych.html> [dostęp: 6.02.2020 r.].

lub wniosku o ukaranie. Prawo wykroczeń – jak słusznie podnosi Andrzej Marek – opiera się bowiem na założeniu, że popełnienie wykroczenia nie musi pociągać za sobą nieuchronności ścigania i ukarania sprawcy czynu, lecz należy na jego płaszczyźnie kierować się zasadą celowości, która pozwala w niektórych wypadkach na zastosowanie wobec sprawcy wykroczenia zamiast kary – środków oddziaływania wychowawczego¹¹.

Należy przy tym dodać, że celowość karania nie oznacza dowolności (arbitralności) w karaniu sprawców wykroczeń (lub składaniu do sądów wniosków o ukaranie), lecz rozważeniu sensowości stosowania kar w przypadku czynów o znikomej społecznej szkodliwości, gdy wystarczające jest zastosowanie środka reakcji łagodniejszego rodzaju. Nie jest to zatem czysty oportunizm, jak słusznie podkreśla Tomasz Grzegorzczak, czyli nieściganie lub niekaranie zaistniałego wykroczenia w ogóle z uwagi na jego niecelowość, lecz zareagowanie na zachowanie sprawcy poprzez zastosowanie środka niepenalnego¹².

2. Kategorie środków niepenalnych

Kodeks wykroczeń – jak zaznaczono – wyróżnia środki oddziaływania społecznego oraz wychowawczego. Gdy idzie o te pierwsze, podstawą ich stosowania jest art. 39 § 1 i 4 K.w., który stanowi, że mogą zostać one zastosowane jedynie w razie odstąpienia przez sąd od ukarania sprawcy wykroczenia w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, zwłaszcza gdy z uwagi na charakter i okoliczności czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy ich zastosowanie jest wystarczające. Ponadto zastosowanie tych środków ma mieć na celu przywrócenie naruszonego porządku prawnego lub naprawienie wyrządzonej krzywdy. Wskazuje zatem na określone przesłanki podmiotowo-przedmiotowe, które muszą łącznie zaistnieć, by sąd mógł zastosować tę instytucję.

Do środków oddziaływania społecznego należą m.in.: przeproszenie pokrzywdzonego, uroczyste zapewnienie niepopelniania danego czynu oraz zobowiązanie do przywrócenia stanu poprzedniego. Katalog tych

¹¹ A. Marek, A. Marek-Ossowska, *Prawo wykroczeń...*, s. 96.

¹² T. Grzegorzczak, W. Jankowski, M. Zbrojewski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2010, s. 157.

środków nie ma charakteru zamkniętego, o czym świadczy użyte w przepisie art. 39 § 4 K.w. sformułowanie, że „można zastosować do sprawcy środek oddziaływania społecznego [...] polegający zwłaszcza na”. Zatem termin „zwłaszcza” wskazuje na otwartość katalogu tych środków reakcji.

Z kolei gdy idzie o środki oddziaływania wychowawczego, podstawą ich stosowania jest art. 41 K.w., który stanowi, że w stosunku do sprawcy czynu można przestać na pouczeniu, ostrzeżeniu, zwróceniu uwagi lub zastosowaniu innych środków oddziaływania wychowawczego. Podobnie jak w przypadku środków społecznych katalog środków wychowawczych nie jest zamknięty. Ustawodawca nie formułuje jednak ani celów, ani przesłanek zastosowania ich zastosowania. Przed nowelizacją K.w. z 1998 r.¹³ środki te można było stosować, jeżeli były one wystarczające do wdrożenia sprawcy do poszanowania prawa i przestrzegania zasad współżycia społecznego. Obecnie ustawodawca nie stawia tego warunku. Jednakże w świetle art. 61 § 1 pkt 2 K.p.w.¹⁴ organ stosujący ten środek winien wziąć pod uwagę wystarczalność jego zastosowania w stosunku do przewinienia dokonanego przez sprawcę wykroczenia¹⁵. Przepis ten stanowi bowiem, że możliwe jest zastosowanie środka wychowawczego, gdy jest on wystarczającą reakcją na wykroczenie¹⁶.

W związku z brakiem regulacji określającej przesłanki stosowania środków wychowawczych w doktrynie przyjmuje się, iż kryteria ich stosowania winny być oceniane w świetle przepisów K.w. określających dyrektywy wymiaru kar i środków karnych, a przede wszystkim z punktu widzenia celów kary, uwzględniając zwłaszcza cele prewencji indywidualnej¹⁷. W literaturze stwierdza się również, iż kryterium stanowiącym o zastosowaniu środka niepenalnego jest niewielki stopień społecznej szkodliwości czynu, który pozwala uznać, iż zastosowanie środka wychowawczego będzie wystarczające do wdrożenia sprawcy do poszanowania

¹³ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy Kodeks wykroczeń, ustawy Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy Kodeks pracy i niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 113, poz. 717.

¹⁴ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 1120 z późn. zm.

¹⁵ *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2020, [baza danych Legalis].

¹⁶ *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Danieluk, Warszawa 2019, [baza danych Legalis].

¹⁷ *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009, s. 134–135.

prawa¹⁸ oraz zasad współżycia społecznego¹⁹. Nie można bowiem poprześcić na zastosowaniu środka niepenalnego (wychowawczego) w odniesieniu do sprawców czynów, których społeczna szkodliwość jest znaczna, oraz sprawców czynów o charakterze chuligańskim, którymi została wyrządzona szkoda. W tym bowiem względzie K.w. nakazuje odpowiednio ocenić „stopień społecznej szkodliwości czynu”, stanowiąc, iż przy ocenie tej należy wziąć pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia (art. 47 § 6 K.w.).

Fakt, iż ustawodawca nie określił jasno przesłanek stosowania środków wychowawczych, sprawia, iż kryteria ich zastosowania są mocno uznaniowe i opierają się na subiektywizmie organów ich stosujących. Powoduje to, że zastosowanie środka niepenalnego także wobec sprawców wykroczeń jest uznaniowe i zależy od rodzaju (rangi) popełnionego wykroczenia, miejsca i sposobu jego popełnienia, jak i innych okoliczności towarzyszących, w tym nastawienia (mentalności) funkcjonariusza ujawniającego wykroczenie, jego wiedzy i doświadczenia. Trudno bowiem stawiać na równi ciężar wykroczenia drogowego polegającego na prowadzeniu pojazdu po spożyciu alkoholu (art. 87 § 1 K.w.) i wykroczenia polegającego na prowadzeniu pojazdu bez posiadania przy sobie dokumentu uprawniającego do jego prowadzenia (art. 95 K.w.). Ranga dobra, które jest naruszane w przypadku pierwszego i drugiego czynu, jest innej wielkości. Inna jest też postać winy sprawców takich czynów.

3. Organy uprawnione do stosowania środków niepenalnych

Stosowanie środków niepenalnych o charakterze społecznym należy – zdaniem wielu przedstawicieli doktryny²⁰ – jedynie do sądu, któ-

¹⁸ T. Grzegorzczak, W. Jankowski, M. Zbrojewska, *Kodeks...*, s. 157.

¹⁹ M. Bojarski, Z. Świda, *Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach*, Wrocław 2002, s. 102.

²⁰ Np. R. Krajewski, *Środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń*, Palestra 2013, nr 7–8, s. 16; I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie środków oddziaływania wychowawczego w sprawach o wykroczenia*, Prokuratura i Prawo 2004, nr 7–8, s. 153–154.

ry – realizując przesłanki określone w art. 39 § 1 K.w. – może, odstępując od wymierzenia kary lub środka karnego, zastosować określony środek oddziaływania społecznego w celu przywrócenia naruszonego porządku prawnego lub naprawienia wyrządzonej krzywdy. Ze stanowiskiem tym należy się zgodzić, „odstąpić od wymierzenia kary” bowiem może jedynie organ orzekający karę²¹, a takim – zgodnie z przepisami K.p.w. – jest tylko sąd (art. 9 § 1 K.p.w.). Organy pozasądowe podejmujące postępowanie w sprawie o wykroczenie w trybie mandatowym nie są organami orzekającymi karę. W postępowaniu mandatowym bowiem nie orzeka się, lecz nakłada grzywnę w formie mandatu karnego, o ile weryfikują się przesłanki takiego zakończenia sprawy (art. 2 § 2 K.p.w. w zw. z art. 95–98 K.p.w.).

Z kolei środki wychowawcze nie są domeną sądu. Są one stosowane przez organy niesądowe, uprawnione do prowadzenia czynności wyjaśniających w sprawie o wykroczenie. Do organów tych należy przede wszystkim Policja, która zgodnie z art. 54 § 1 K.p.w. jest organem przeprowadzającym czynności wyjaśniające z urzędu, a także inne organy państwowe i samorządowe, o których mowa w art. 17 § 2 i 3 K.p.w., o ile w zakresie swego działania ujawniły wykroczenie, a także inne organy, gdy przepis szczególny tak stanowi (art. 56 § 2 K.p.w.)²². Uprawnienie do prowadzenia czynności wyjaśniających posiada również prokurator, który może je prowadzić osobiście lub zlecić Policji (art. 56 § 1 K.p.w.).

Środki oddziaływania wychowawczego organ może zastosować po ujawnieniu wykroczenia, w toku czynności wyjaśniających prowadzonych na podstawie art. 54 § 1 K.p.w., w tym w ramach postępowania mandatowego, natomiast nie mogą być one stosowane przez organ niesądowy w toku tzw. uzupełniających czynności wyjaśniających, prowadzonych na polecenie sądu na podstawie art. 55 § 1 K.p.w., bowiem ich celem jest jedynie uzupełnienie lub sprawdzenie faktów i dowodów zawartych we wniosku o ukaranie w zakresie (i terminie) wskazanym przez sąd. Czynności te nie mogą zatem zakończyć się „zamknięciem” sprawy o wykroczenie poprzez zastosowanie środka niepenalnego przez organ, który otrzymał polecenie sądowe do ich przeprowadzenia (uzupełnienia), gdyż z chwilą złożenia do sądu wniosku o ukaranie sprawa została przywiązana do

²¹ Tamże, s. 146.

²² Tak W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 357.

sądu i tylko sąd może rozstrzygnąć o sposobie zakończenia postępowania zainicjowanego takim wnioskiem.

Ze stanowiskiem, iż środków wychowawczych nie stosują sądy, zgadza się większość przedstawicieli doktryny²³, choć istnieją przeciwne temu poglądy, według których środki te mogą być stosowane nie tylko przez organy pozasądowe, ale również przez sądy²⁴. Są też nieliczni przedstawiciele doktryny, według których środki wychowawcze mogą być stosowane tylko przez sądy²⁵. W tym kontekście należy jednak podzielić pogląd Radosława Krajewskiego, iż dopuszczalność stosowania środków wychowawczych przez sądy jest wątpliwa, zważywszy na brzmienie art. 41 K.w., którego wykładnia logiczna i celowościowa pozwala uznać, iż środki te stosują jedynie organy pozasądowe w ramach prowadzonych czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia. W myśl tego przepisu organy te mogą poprzestać na zastosowaniu określonego środka wychowawczego, o ile reakcja ta będzie adekwatna do wagi czynu i skuteczna w wdrożeniu sprawcy do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Organy sądowe nie są zatem uprawnione do stosowania środków wychowawczych, rozstrzygając bowiem sprawę i uznając winę sprawcy czynu, mogą jedynie – zgodnie z brzmieniem art. 39 § 4 K.w. – odstąpić od ukarania i poprzestać na zastosowaniu środka oddziaływania społecznego²⁶.

4. Zastosowanie środków wychowawczych wobec sprawcy wykroczenia a możliwość wymierzenia kary za ten sam czyn

Mając na uwadze wspomnianą zasadę preferencji środków pozakarnych oraz zasadę celowości karania, w myśl których organ nie ma bezwzględnego obowiązku ścigania sprawcy wykroczenia, lecz może zareagować zastosowaniem wobec niego określonego środka wychowawczego, rodzi się wątpliwość, czy reakcja taka – jakkolwiek zasadna

²³ M. Bojarski, Z. Świda, *Podstawy...*, s. 102; D. Świecki, *Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia*, Warszawa 2012, LEX nr 143777; R. Krajewski, *Środki...*, s. 16; J. Lewiński, *Środki oddziaływania wychowawczego. Przedawnienie orzekania i wykonania kary oraz zatarcie ukarania*, Gazeta Policyjna 1999, nr 19, s. 4; I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie...*, s. 147.

²⁴ B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 166.

²⁵ T. Bojarski, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011, s. 103.

²⁶ Podobnie: R. Krajewski, *Środki...*, s. 16.

w ocenie organu niesądowego stosującego ten środek – jest ostateczna, tzn. kończąca kwestię odpowiedzialności danej osoby za popełnione wykroczenie, czy też możliwe jest wszczęcie przeciw tej osobie postępowania sądowego i wymierzenie jej określonej kary lub środka karnego. Innymi słowy, rozważenia wymaga to, czy zastosowanie przez organ niesądowy wobec sprawcy czynu pouczenia, zwrócenia uwagi lub ostrzeżenia rodzi stan podobny do „stanu powagi rzeczy osądzonej”, jaki ma miejsce w przypadku prawomocnego rozstrzygnięcia wydanego przez organ sądowy lub nałożenia grzywny przez organ mandatowy²⁷, tworząc sytuację, o jakiej mowa w art. 5 § 1 pkt 8 K.p.w.

Zagadnienie to wywołuje istotne kontrowersje. Doktryna nie jest zgodna w tej kwestii. Część jej przedstawicieli (nawet znacząca) stoi na stanowisku, iż niezależnie od zastosowania wobec sprawcy wykroczenia środka oddziaływania wychowawczego możliwe jest wystąpienie przeciw niemu do sądu z wnioskiem o ukaranie i wszczęcie postępowania sądowego, w toku którego może zostać mu wymierzona kara lub/i środek karny²⁸. Stanowisko to znajduje uzasadnienie w brzmieniu art. 61 § 1 K.p.w., który określa przesłanki fakultatywnej odmowy wszczęcia postępowania lub jego umorzenia przez sąd. Ustęp 1 tego przepisu stanowi bowiem, że:

można odmówić wszczęcia postępowania lub wszczęte umorzyć, jeżeli wobec sprawcy zastosowano środek oddziaływania w postaci pouczenia, zwrócenia uwagi lub ostrzeżenia albo środek przewidziany w przepisach o odpowiedzialności dyscyplinarnej lub porządkowej, a środek ten jest wystarczającą reakcją na wykroczenie.

Ustawodawca daje zatem możliwość, lecz nie zobowiązuje organów sądowych do odmowy wszczęcia postępowania lub jego umorzenia, o ile weryfikują się wymienione w tym przepisie przesłanki. Przyznanie racji powyższemu rozwiązaniu oznaczałoby, że w świetle obowiązujących przepisów K.p.w. możliwe jest zastosowanie wobec sprawcy wykroczenia podwójnej reakcji. Uznanie zaś poprawności tego rozwiązania argumentowane jest

²⁷ Zgodnie z art. 32 § 1 K.p.w. w sprawach o wykroczenia rozstrzygnięcia zapadają w formie orzeczeń, zarządzeń lub mandatów karnych. Orzeczenie wydaje się zaś w formie wyroku lub postanowienia (§ 2).

²⁸ Uprawniony jest do tego każdy podmiot kompetentny do ich składania jako oskarżyciel publiczny (art. 57 § 1 K.p.w. *in principio*), a w wypadkach wskazanych w ustawie także pokrzywdzony (art. 57 § 1 K.p.w. *in fine* oraz art. 27 § 1 i 2 K.p.w.). I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie...*, s. 148, za: D. Świecki, *Metodyka...*, LEX nr 143777.

w doktrynie tym, że zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego nie stanowi – w świetle art. 5 § 1 K.p.w. – negatywnej przesłanki procesowej, a więc nie skutkuje blokadą procesu. Przepis art. 5 § 1 pkt 8 K.p.w. stanowi literalnie, że „nie wszczyna się postępowania a wszczęte umarza, jeżeli [...] postępowanie co do tego samego czynu zostało prawomocnie zakończone [...]”. O prawomocności mówi się, gdy dane merytoryczne rozstrzygnięcie jest niezaskarżalne (prawomocność materialna) i gdy nie może być już wzruszone w drodze zwykłych środków zaskarżenia (prawomocność formalna)²⁹. Czy jednak zastosowanie pouczenia, ostrzeżenia lub zwrócenia uwagi albo innego środka o charakterze wychowawczym jest rozwiązaniem, które ostatecznie kończy sprawę? Wydaje się, że tak.

Udzielenie pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie możliwe jest w kontekście wypowiedzi Sądu Najwyższego, zdaniem którego granice prawomocności określane są przez tożsamość osoby sprawcy oraz przypisanego jej czynu jako zdarzenia faktycznego. Przez ten sam czyn rozumieć należy to samo zdarzenie faktyczne, które było już uprzednio przedmiotem osądu, bez względu na jego kwalifikację prawną czy różnice w opisie czynu, jeżeli tylko konkretne okoliczności ustalone w obu postępowaniach odnośnie do identyczności przedmiotu przestępstwa, przedmiotu czynności wykonawczej, a także posiłkowo miejsca, czasu i okoliczności jego popełniania wskazują na tożsamość czynu, przy czym np. różnice w opisie sposobu działania sprawcy nie mają decydującego charakteru³⁰.

W doktrynie podkreśla się jednak, że sądowe postępowanie wykroczeniowe w przypadku zastosowania środka wychowawczego jest możliwe i dopuszczalne, tylko że z określonych przyczyn nie jest celowe jego prowadzenie³¹, ponieważ w ocenie sądu dotychczas zastosowana reakcja prawna jest wystarczająca dla osiągnięcia celów zarówno w zakresie społecznego, jak i indywidualnego oddziaływania na sprawcę wykroczenia³², stąd sąd może (choć nie musi) odmówić wszczęcia postępowania lub wszczęte umorzyć.

²⁹ A. Marek, A. Marek-Ossowska, *Prawo wykroczeń...*, s. 172; K. Dąbkiewicz, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX nr 533132.

³⁰ Wyrok SN z dnia 18 września 2007 r., sygn. II KK 197/07, OSNwSK 2007/1, poz. 1997 oraz wyrok SN z dnia 18 lutego 2009 r., sygn. V KK 4/09, LEX nr 486533.

³¹ D. Świecki, *Metodyka...*, LEX, nr 143777; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2012, LEX nr 132121.

³² A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2010, LEX nr 76753.

Prezentując jednak stanowisko odmienne – poza poczynionymi analizami – należy zwrócić uwagę na treść art. 59 § 2 K.p.w., który stanowi, że:

prezes sądu w razie stwierdzenia okoliczności wyłączających postępowanie lub okoliczności wskazanych w art. 61 § 1 K.p.w. [a więc m.in. w razie stwierdzenia, że wobec sprawcy zastosowano środek w postaci pouczenia, zwrócenia uwagi lub ostrzeżenia albo środek przewidziany w przepisach o odpowiedzialności dyscyplinarnej lub porządkowej] – odmawia wszczęcia postępowania³³.

Powyższy przepis używa określenia: „odmawia”, a nie „może odmówić” – jak stanowi z art. 61 § 1 ust. 2 K.p.w. Słowo „odmawia” ma wydźwięk wybitnie obligatoryjny (bezwarunkowy), co pozwala uznać, że zastosowanie wobec sprawcy wykroczenia środka oddziaływania wychowawczego zobowiązuje prezesa sądu do odmowy wszczęcia postępowania. Podobne stwierdzenie zdaje się wywodzić Grzegorzcyk, który komentując art. 59 § 2 K.p.w., podkreśla wyraźnie, że

Prezes sądu odmawia wszczęcia postępowania w razie [...] ujawnienia się okoliczności wskazanych w art. 61 § 1 pkt 1 i 2, które czynią proces niecelowym z uwagi na zbieg wykroczenia z przestępstwem lub zastosowane już środki wychowawcze³⁴. Jednakże w innym miejscu autor ten uznaje dopuszczalność wszczęcia postępowania sądowego, stwierdzając, że „obecnie odmowa wszczęcia i umorzenie [postępowania] z przyczyn wskazanych w art. 61 [K.p.w.] są jedynie fakultatywne³⁵.”

Zgodnie z art. 62 § 1 K.p.w. okoliczności wyłączające orzekanie organ uwzględnia z urzędu w każdym stadium postępowania³⁶. Okoliczności te mogą bowiem ujawnić się na każdym jego etapie³⁷. Stąd w razie ich stwierdzenia po wszczęciu postępowania sąd wydaje postanowienie o jego umorzeniu, a jeżeli wszczęto już przewód sądowy – wyrok o umorzeniu postępowania (art. 62 § 2 K.p.w.), z wyjątkiem określonym w § 3 art. 62 K.p.w.³⁸

³³ Na postanowienie to służy zażalenie (art. 59 § 2 zd. 2 K.p.w.).

³⁴ T. Grzegorzcyk, *Kodeks...*, LEX nr 132119.

³⁵ Tamże, nr 132121.

³⁶ A. Skowron, *Kodeks...*, LEX nr 76754; T. Grzegorzcyk, *Kodeks...*, LEX nr 132119.

³⁷ Okoliczności te określa art. 5 § 1 K.p.w. Ich wystąpienie powoduje konieczność zakończenia postępowania na każdym jego etapie. A. Skowron, *Kodeks...*, LEX nr 76754.

³⁸ Przepis ten dotyczy wydania wyroku uniewinniającego w sytuacji, gdy ujawniła się okoliczność, o której mowa w art. 5 § 1 pkt 1 lub 2 K.p.w.

Okoliczności te mogą również ujawnić się po ujawnieniu wykroczenia w stadium prejudycjalnym postępowania, tj. w toku czynności wyjaśniających, o których mowa w art. 54 § 1 K.p.w. Wprawdzie czynności te nie zostały sformalizowane, ponieważ zaczynają się one i kończą określoną czynnością faktyczną, to jednak ich przeprowadzenie jest obecnie obligatoryjne³⁹, a ich celem – zgodnie z art. 54 § 1 K.p.w. – jest ustalenie, czy istnieją podstawy do skierowania przeciw sprawcy wniosku o ukaranie oraz zebranie danych koniecznych do jego sporządzenia. Czynności te nie muszą jednak zakończyć się skierowaniem do sądu wniosku o ukaranie lub – w sytuacji, gdy są prowadzone w ramach postępowania mandatowego – nałożeniem grzywny w formie mandatu karnego. Możliwe jest ich umorzenie, np. z powodu braku danych dostatecznie umożliwiających wystąpienie z takim wnioskiem (lub danych uzasadniających nałożenie mandatu). Poza tym także w sytuacji ustalenia, że zostało popełnione wykroczenie, organ prowadzący te czynności może uznać, że wystąpienie z wnioskiem o ukaranie do sądu jest niecelowe⁴⁰ i zastosować środek wychowawczy, który winien zakończyć daną sprawę.

Za przyjęciem rozwiązania, iż zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego winno zakończyć sprawę karalności danego wykroczenia, przemawia też inny argument. Przepis art. 41 K.w. stanowi bowiem, że w stosunku do sprawcy czynu można „poprzestać” na zastosowaniu określonego środka wychowawczego. „Poprzestać” – zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* – oznacza „zadowolić się czymś”, „ograniczyć się do czegoś”⁴¹, a więc zastosować określone rozwiązanie o skutkach trwałych⁴². Według wykładni literalnej znaczyłoby to zatem, że zastosowanie pouczenia, zwrócenia uwagi lub ostrzeżenia kończy kwestię odpowiedzialności danej osoby za popełniony czyn.

W odniesieniu do tego argumentu pojawia się jednak problem dotyczący utrwalenia tego, iż pouczenie, ostrzeżenie lub zwrócenie uwagi albo zastosowanie innego środka o charakterze wychowawczym miało miejsce. W praktyce środki te stosowane są w formie ustnej, a czynność ta nie jest w żaden sposób dokumentowana, żaden przepis ustawy bowiem tego

³⁹ T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, LEX nr 132112.

⁴⁰ A. Mezglewski, *Prawa i obowiązki...*, s. 24.

⁴¹ *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pl> [dostęp: 12.02.2020 r.].

⁴² R. Krajewski, *Środki...*, s. 18.

nie wymaga⁴³. Art. 54 w § 3 i 4 K.p.w. stanowi wprawdzie o możliwości utrwalenia czynności wyjaśniających w formie notatki urzędowej, którą sporządza się w sytuacji, gdy okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, lub protokołu sporządzanego, gdy okoliczności te budzą takie wątpliwości, wskazując, iż ich celem jest udokumentowanie ustaleń niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie – w szczególności – w sytuacji, gdy istnieje wątpliwość co do popełnienia wykroczenia, organ musi przeprowadzić dowody i podjąć inne czynności, których przeprowadzenie dokumentowane jest w formie protokołu⁴⁴.

Przyjęcie zatem rozwiązania, iż zastosowanie określonego środka wychowawczego kończy kwestię karalności sprawcy czynu, wymaga *de lege ferenda* przyjęcia odpowiednich norm ustawowych regulujących sposób ich dokumentowania. Utrwalenie tej czynności mogłoby nastąpić

⁴³ Wymóg taki wypływa z przepisów wewnętrznych obowiązujących funkcjonariuszy określonych służb zobowiązanych do czuwania nad bezpieczeństwem i porządkiem publicznym (m.in. Policja, Straż graniczna, straż gminna, Żandarmeria wojskowa, Służba celno-skarbowa, Straż leśna, Straż parku; szerzej: F. Prusak, *Stratyfikacja organów porządku publicznego*, w: *Współdziałanie organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w zakresie wykrywania wykroczeń i ścigania ich sprawców*, red. I. Nowicka, A. Sadło-Nowak, A. Tunia, Lublin 2012, s. 15–26; A. Mezglewski, *Współdziałanie Policji z innymi organami państwowymi w zakresie wykrywania wykroczeń drogowych i ścigania ich sprawców*, w: *Współdziałanie organów bezpieczeństwa...*, s. 91–98; A. Tunia, *Współdziałanie Policji oraz straży gminnej w zakresie przeciwdziałania wykroczeniom popełnianym w działalności turystycznej i ścigania ich sprawców*, w: *Współdziałanie organów bezpieczeństwa...*, s. 99–110). Przepisy te nie mają jednak rangi prawa powszechnie obowiązującego, a nawet rangi norm prawnych, a jedynie wytycznych czy zaleceń przełożonego danego organu. Czasami nawet formę materiału dydaktycznego, gdzie przewidziano, że funkcjonariusz danego organu obowiązany jest do dokumentowania podejmowanych czynności w związku z ujawnionymi naruszeniami prawa. Według uregulowań wewnątrzpolicyjnych dokumentacja ta może mieć formę wpisu w notatniku służbowym (zob. Wytyczne nr 2 KGP z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (tekst jednolity Dz. Urz. KGP z 2019 r. poz. 30), notatki urzędowej, notatki służbowej, raportu, protokołu lub innego dokumentu. G. Awsiukiewicz, *Dokumentowanie czynności policjanta pionu prewencji. Wybrane przepisy i przykładowa dokumentacja. Materiał dydaktyczny*, Słupsk 2008, s. 7.

⁴⁴ Należy zwrócić uwagę na odmienności tych dokumentów. Notatka sporządzana jest w formie pisemnej, ale ustawa ogranicza jej treść do niezbędnych informacji dotyczących popełnionego wykroczenia (art. 54 § 3 K.p.w.). Notatka podpisywana jest jedynie przez jej autora, który potwierdza w niej przebieg przeprowadzonych czynności i złożonych oświadczeń, natomiast protokół jest dokumentem zawierającym stanowiska wszystkich podmiotów biorących udział w czynności, która jest protokołowana, i musi zawierać podpisy wszystkich tych osób. Szerzej: S. Kowalski, *Utrwalanie...*, s. 41–54.

w formie notatki urzędowej sporządzonej z danej czynności lub w formie protokołu. Zgodnie z art. 37 § 1 K.p.w. protokół sporządza się z każdej czynności mającej istotne znaczenie dla sprawy. Taką istotną czynnością bez wątplenia jest zakończenie postępowania wobec sprawcy czynu zastosowaniem środka oddziaływania wychowawczego. Wydaje się też, iż z czynności tej może również zostać sporządzona notatka urzędowa, zawierająca opis ustaleń niezbędnych do zastosowania tego środka. Zgodnie bowiem z art. 54 § 3 K.p.w., jeżeli okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, utrwalenie czynności wyjaśniających – na etapie, których stosowane są przecież środki wychowawcze – można ograniczyć do sporządzenia notatki urzędowej.

Zakończenie

Możliwość stosowania środków niepenalnych jako sposób reagowania na wykroczenia, będące czynami o lżejszym gatunku ujemnym niż przestępstwa – ocenić należy pozytywnie. Przede wszystkim przemawia za tym istniejąca na gruncie prawa wykroczeń zasada preferencji stosowania środków oddziaływania karnego, która daje pierwszeństwo w sankcjonowaniu zachowań sprawców wykroczeń przy ich użyciu, o ile weryfikują się przesłanki ich zastosowania. Ponadto zważyć trzeba na zasadę celowości karania, która wymaga od organów postępowania prejudycjalnego rozważenia sensu (potrzeby) ścigania i karania sprawcy wykroczenia w trybie sądowym, jeżeli wystarczające jest zastosowanie wobec niego określonego środka wychowawczego już na etapie ujawnienia wykroczenia – w toku czynności wyjaśniających lub podjętego postępowania mandatowego. Celowość ścigania (karania) nie zakłada jednak arbitralności organu niesądowego w odstępowaniu od karania lub wszczynania postępowania sądowego, lecz rozważenia sensu stosowania kar i uruchamiania procedury sądowej dla poniesienia odpowiedzialności przez sprawcę czynu.

Ocena skuteczności stosowania środków niepenalnych we wdrażaniu sprawców wykroczeń do zachowań zgodnych z prawem leży w gestii organów, które je stosują. W przypadku środków społecznych to sąd, biorąc pod uwagę cele oraz przesłanki ich stosowania, może odstąpić od wymierzenia sprawcy czynu kary lub środka karnego i zastosować odpowiedni środek oddziaływania społecznego. Natomiast sens i skuteczność

poprzestania na zastosowaniu wobec sprawcy środka oddziaływania wychowawczego ocenia kompetentny organ pozasądowy prowadzący czynności wyjaśniające w sprawie o wykroczenie, w tym czynności w ramach postępowania mandatowego. Organ ten uznając wystarczalność zastosowania takiego środka, daje jednocześnie gwarancję realizacji celu, jaki winien zostać osiągnięty w stosunku do sprawcy czynu – zarówno w zakresie prewencji ogólnej, jak i indywidualnej – mimo niewymierzenia mu kary lub środka karnego, czy też nienalożenia grzywny mandatem karnym.

Należy wykluczyć z obrotu prawnego sytuacje, w których wobec sprawcy wykroczenia organ niesądowy zastosował środek wychowawczy w postaci pouczenia, zwrócenia uwagi czy ostrzeżenia, a następnie sprawca ten zostaje postawiony w stan obwinienia i prowadzone jest przeciw niemu postępowanie sądowe o ten sam czyn. Powoduje to, że osoba taka nie tylko doświadcza sytuacji braku zaufania do organów państwowych, co do rozstrzygnięcia (zakończenia) sprawy popełnionego wykroczenia, ale także wprowadzona zostaje w błąd przez te organy, w takim wypadku bowiem musi uczestniczyć w skierowanym przeciw sobie postępowaniu sądowym, a mogłaby np. przyjąć mandat karny, który prawomocnie zamyka sprawę odpowiedzialności za wykroczenie – w przypadku mandatu kredytowanego następuje to z chwilą jego pokwitowania, w przypadku zaś mandatu gotówkowego lub zaocznego – z chwilą uiszczenia grzywny nałożonej tym mandatem.

W związku z powyższym postuluje się *de lege ferenda* zmianę przepisów K.p.w. w kierunku uznania tej reakcji (tj. sytuacji zastosowania pozakarnego środka wychowawczego) za „niepodlegającą weryfikacji” przez organ sądowy, to jest ujęcie tej reakcji w sposób wyraźny jako negatywnej przesłanki procesowej, co wymaga odpowiedniej zmiany przepisów K.p.w. (art. 5 § 1 oraz art. 61 § 1), a także wprowadzenia do K.p.w. stosownych norm nakazujących dokumentowanie (utrwalanie) przez organ niesądowy faktu zastosowania tych środków wobec sprawcy wykroczenia.

Bibliografia

- Awsiukiewicz G., *Dokumentowanie czynności policjanta pionu prewencji. Wybrane przepisy i przykładowa dokumentacja. Materiał dydaktyczny*, Słupsk 2008.
- Bojarski T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2003.

- Bojarski T., *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2012.
- Bojarski M., W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Bojarski M., Świda Z., *Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach*, Wrocław 2002.
- Dąbkiweicz K., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX nr 533132.
- Dąbkiewicz K., *Postępowanie mandatowe. Komentarz do rozdziału 17 KPWW, w: Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2000.
- Gensikowski P., *Rozdział 17. Postępowanie mandatowe, w: Postępowanie w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2012, LEX nr 132121.
- Grzegorzczak T., Jankowski W., Zbrojewska M., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2010.
- Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. A. Sakowicz Warszawa 2020, [baza danych Legalis].
- Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009.
- Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011.
- Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. P. Daniluk, Warszawa 2019 [baza danych Legalis].
- Kowalski S., *Utrwalanie czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia drogowe, w: Prawo dowodowe w postępowaniach administracyjnych i wykroczeniowych z zakresu ruchu drogowego*, red. A. Mezglewski, M. Skwarzyński, Lublin 2018.
- Kozicki Z., *Kilka uwag na temat stosowania przez Policję środków oddziaływania wychowawczego po zakończeniu czynności wyjaśniających*, <https://docplayer.pl/210248-Kilka-uwag-na-temat-stosowania-przez-policje-srodkow-oddziaływania-wychowawczego-po-zakonczeniu-czynnosci-wyjasniajacych.html> [dostęp: 6.02.2020 r.].
- Krajewski R., *Środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń*, Palestra 2013, nr 7–8.
- Kurzępa B., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Lewiński J., *Środki oddziaływania wychowawczego. Przedawnienie orzekania i wykonania kary oraz zatarcie ukarania*, *Gazeta Policyjna* 1999, nr 19.
- Makarewicz J., *Powrotna fala*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny* 1930, z. 10.
- Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2011.
- Marek A., Marek-Ossowska A., *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2019.
- Mezglewski A., *Prawa i obowiązki osoby podejrzewanej o popełnienie wykroczenia*, *Przegląd Policyjny* 2007, nr 1.

- Mezglewski A., *Współdziałanie Policji z innymi organami państwowymi w zakresie wykrywania wykroczeń drogowych i ścigania ich sprawców*, w: *Współdziałanie organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w zakresie wykrywania wykroczeń i ścigania ich sprawców*, red. I. Nowicka, A. Sadło-Nowak, A. Tunia, Lublin 2012.
- Nowicka I., Kupiński R., *Stosowanie środków oddziaływania wychowawczego w sprawach o wykroczenia*, *Prokuratura i Prawo* 2004, nr 7–8.
- Prusak F., *Stratyfikacja organów porządku publicznego*, w: *Współdziałanie organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w zakresie wykrywania wykroczeń i ścigania ich sprawców*, red. I. Nowicka, A. Sadło-Nowak, A. Tunia, Lublin 2012.
- Rychel M., *Praktyczne aspekty stosowania środków oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń*, *Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny Szkoły Policji w Pile* 2011, nr 3–4.
- Skowron A., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Gdańsk 2005.
- Skowron A., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2010, LEX nr 76753.
- Skwarczyński H., *Nowelizacja Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia*, *Monitor Prawniczy* 2003, nr 20.
- Stefański R., *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia*, *Prokuratura i Prawo* 2001, nr 12.
- Świecki D., *Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia*, Warszawa 2012, LEX nr 143777.
- Tunia A., *Współdziałanie Policji oraz straży gminnej w zakresie przeciwdziałania wykroczeniom popełnianym w działalności turystycznej i ścigania ich sprawców*, w: *Współdziałanie organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w zakresie wykrywania wykroczeń i ścigania ich sprawców*, red. I. Nowicka, A. Sadło-Nowak, A. Tunia, Lublin 2012.

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu są: problem dotyczący możliwości stosowania środków pozakarnych jako sposobu reagowania na wykroczenia oraz ocena skuteczności takich reakcji z punktu widzenia wdrożenia sprawców wykroczeń do przestrzegania ustalonego porządku prawnego i przyjętych zasad współżycia społecznego. W związku z zastosowaniem wobec sprawcy środka pozakarnego pojawia się jednak problem dotyczący zakończenia kwestii odpowiedzialności sprawcy wykroczenia. Stąd w artykule podjęte zostały rozważania dotyczące tego, czy zastosowanie takiego środka wobec sprawcy wykroczenia kończy sprawę, czy też nadal możliwe jest wszczęcie przeciw danej osobie postępowania

sądowego i wymierzenie jej określonej kary, w tym nałożenie grzywny w formie mandatu karnego.

Słowa kluczowe: prawo, bezpieczeństwo i porządek publiczny, wykroczenie, kara, środek karny, środek pozakarny (niepenalny)

THE USE OF NON-PENAL MEASURES AS A WAY OF RESPONDING TO OFFENSES

Summary

The subject of this article is the problem regarding the use of non-criminal measures as a response to offenses, as well as an assessment of the effectiveness of such responses from the point of view of the possibility of implementing offenders to comply with the established legal order and principles of social coexistence. In connection with the non-criminal measure being applied to the perpetrator, however, there is a problem regarding the final termination of the offender's liability. Hence, the article discusses whether the application of such a measure against the perpetrator of the offense gives the case – of its kind – “status of res judicata” or whether it is still possible to institute legal proceedings against a given person and impose a specific penalty, including imposing a fine in the form of a criminal mandate.

Key words: law, security and public order, offense, punishment, criminal measure, non-criminal measure (non-penal))

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНЫХ МЕР УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРА В КАЧЕСТВЕ СРЕДСТВА РЕАГИРОВАНИЯ НА ПРАВОНАРУШЕНИЯ

Резюме

Предметом данной статьи являются: проблема, касающаяся возможности применения иных мер уголовно-правового характера в качестве способа реагирования на правонарушение и оценка эффективности такой реакции с точки зрения внедрения правонарушителей к соблюдению установленного правового порядка и принятых правил социального сосуществования. Однако в связи с применением иных мер уголовно-правового характера в отношении правонарушителя возникает проблема, связанная с завершением вопроса об ответственности правонарушителя. Поэтому в статье проведены рассуждения о том, заканчивается ли применение такой меры в отношении

правонарушителя, или все же возможно возбуждение судебного разбирательства в отношении этого лица и назначение определенного наказания, включая наложение уголовного штрафа.

Ключевые слова: закон, общественный порядок и безопасность, правонарушение, наказание, уголовные меры, иные меры уголовно-правового характера